



MONTENEGRIN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 8. 2024. Issue 1.

CIP - Каталогизacija y publikaciji
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње
COBISS.CG-ID 32743952

ISSN 2536-5592

Publisher: Center for Geopolitical Studies



Center for Geopolitical Studies

Časopis *Montenegrin Journal for Social Sciences* upisan je u evidenciju
medija, Ministarstva kulture Crne Gore pod rednim brojem **782**.

MJSS

MONTENEGRIAN JOURNAL FOR SOCIAL SCIENCES

Volume 8. 2024. Issue 1. Podgorica, June 2024.

Publishing this issue of MJSS was supported by the
Ministry of Science of Montenegro

Editor in Chief: Adnan Prekić

Editors: Zivko Andrijasevic, Dragutin Papovic, Ivan Tepavcevic, Milan Scekic.

International editorial board: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA; Srdja Pavlovic, University of Alberta, CANAD

Montenegrin Journal for Social Sciences is indexed in: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index; Slavic Humanities Index.

Proofreading and lecture in English: Danijela Milićević

Proofreading and lecture in Montenegrin: Miodarka Tepavčević

Address: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Montenegro;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Prepress and print: Pro file – Podgorica

Circulation: 100 copies



Volume 8. 2024. Issue 1. Podgorica, June 2024.

CONTENTS:

STUDENT PROTESTS OF 1968 - MONTENEGRIN PERSPECTIVE

Vukadin NISAVIC..... p.7.

ROMAN AND BYZANTINE DALMATIA ON THE TERRITORY OF MONTENEGRO UNTIL THE MIDDLE OF THE 13TH CENTURY

Dragutin PAPOVIC..... p.51.

THE FOREIGN POLICY OF FRANCE IN THE TIME OF LOUIS XIV

Milivoj BESLIN, Adnan PREKIC, Milos TIRNANIC..... p.83.

COMMUNICATING TOURIST OFFER IN A FOREIGN LANGUAGE HIGH- AND LOW-CONTEXT COUNTRY TESTIMONIALS

Marijana M. PRODANOVIC¹, Ieva BRAZAUSKAITE ZUBAVICIENE, Asta PUKIENE, Albertas JUODEIKA..... str.113.

US DIPLOMACY AND POLITICAL LIFE ON THE PAGES OF THE "GLASA CRNOGORCA" 1873-1914

Ivan TEPAVCEVIC, Predrag ADZIC..... p.145.

A DIFFERENT PERSPECTIVE OF MONTENEGRO IN THE 20TH CENTURY- Book review: Milan Scekcic, Inventing history-Review of the interpretation of the history of Montenegro in the 20th century

Edin SMAILOVIC..... p.165.

THINKING ABOUT THE PAST TO BUILD THE FUTURE–Book review: Dragan Markovina, Lebanon on the Neretva: the culture of memory and oblivion

Vukadin NISAVIC..... p.169.

RESIDENTIAL HELL-Book review: Aleksandar R. Miletić, Residential Hell - Rent Controlled System in Southeast, Eastern and Central Europe 1914-1930

Jovan MUHADINOVIC..... p.173.

A GENERATION THAT IGNORES HISTORY HAS NO PAST AND NO FUTUR

E-Book review: Teaching manual: Igor Radulović, Miloš Vukanović, War crimes of the 90s in the verdicts of the Montenegrin judiciary

Filip KUZMAN..... p.181.

INSTRUCTIONS FOR AUTHORS..... p.185.

Glavni i odgovorni urednik: Adnan Prekić

Urednici: Živko Andrijašević, Dragutin Papović, Ivan Tepavčević

Međunarodni uređivački odbor: John K. Cox, North Dakota State University, Fargo, UNITED STATES; Tvrtko Jakovina, University of Zagreb, Zagreb, CROATIA; Lidia Greco, University of Bari, Bari, ITALY; Helena Binti Muhamad Varkkey, University of Malaya, Kuala Lumpur, MALAYSIA; Vít Hloušek, Masaryk University, Brno, CZECH REPUBLIC; Adrian Hatos, Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj, ROMANIA; Srđa Pavlović, University of Alberta, KANADA.

Montenegrin Journal for Social Sciences indeksira se u sljedećim naučnim bazama: CEOL - Central and Eastern European Online; ERIH PLUS; Google Scholar; Index Copernicus; CiteFactor; Scientific Indexing Services (SIS); ISRA - Journal impact factor; Electronic Journals Library; ROAD; General Impact Factor; OAJI - Open Academic Journals Index; Slavic Humanities Index.

Lektura i korektura na engleskom: Danijela Milićević

Lektura i korektura na crnogorskom: Miodarka Tepavčević

Adresa: Danila Bojovića bb 81 400 Nikšić, Crna Gora;

E-mail: mjss@ucg.ac.me

www.mjss.ac.me

Priprema i štampa: Pro file – Podgorica

Tiraž: 100 primjeraka



Volume 8. 2024. Issue 1. Podgorica, June 2024.

SADRŽAJ:

STUDENTSKI PROTESTI 1968. – CRNOGORSKA PERSPEKTIVA

Vukadin NIŠAVIĆ..... str.7.

RIMSKA I VIZANTIJSKA DALMACIJA NA PROSTORU CRNE GORE DO SREDINE XIII VIJEKA

Dragutin PAPOVIĆ..... str.51.

SPOLJNA POLITIKA FRANCUSKE U VRIJEME LUJA XIV

Milivoj BEŠLIN, Adnan PREKIĆ, Miloš TIRNANIĆ..... str.83.

COMMUNICATING TOURIST OFFER IN A FOREIGN LANGUAGE HIGH- AND LOW-CONTEXT COUNTRY TESTIMONIALS

Marijana M. PRODANOVIC¹, Ieva BRAZAUSKAITE ZUBAVICIENE, Asta PUKIENE, Albertas JUODEIKA..... str.113.

AMERIČKA DIPLOMATIJA I POLITIČKI ŽIVOT NA STRANICAMA GLASA CRNOGORCA 1873-1914

Ivan TEPAVCEVIC, Predrag ADZIC..... str.145.

DRUGAČIJA PERSPEKTIVA CRNOGORSKOG 20.VIJEKA-Prikaz knjige: Milan Šćekić, Izmišljanje istorije-Osvrt na tumačenje istorije Crne Gore 20.vijeka

Edin SMAILOVIĆ.....str.165.

PROMIŠLJANJE PROŠLOSTI RADI IZGRADNJE BUDUĆNOSTI-Prikaz knjige: Dragan Markovina, Libanon na Neretvi: kultura sjećanja i zaborava

Vukadin NIŠAVIĆ..... str.169.

STAMBENI PAKAO-Prikaz knjige: Aleksandar R. Miletić, Stambeni pakao-sistem kontrolisane stanarine u Jugoistočnoj, Istočnoj i Srednjoj Evropi 1914-1930

Jovan MUHADINović..... str.173.

GENERACIJA KOJA IGNORIŠE ISTORIJU NEMA PROŠLOST, A NI BUDUĆNOST-Prikaz priručnika za nastavu: Igor Radulović, Miloš Vukanović, Ratni zločini

90-ih u presudama crnogorskog pravosuđa

Filip KUZMAN..... str.181.

UPUTSTVA ZA AUTORE..... str.185.

Review

PROMIŠLJANJE PROŠLOSTI RADI IZGRADNJE BUDUĆNOSTI

Prikaz knjige: Dragan Markovina, *Libanon na Neretvi: kultura sjećanja i zaborava*, UNIVERSITY PRESS, Sarajevo, 2023. str. 139.

Vukadin NIŠAVIĆ¹

Narodni muzej Crne Gore, Nikšić, Crna Gora

email: vukadin.nisavic@narodnimuzej.me

Sarajevska izdavačka kuća University Press u ediciji CIVITAS objavila je 2023. godine drugo izdanje knjige *Libanon na Neretvi* historičara Dragana Markovine. Knjiga se sastoji od jedanaest poglavlja, s tim što su dva (*Melankolija poraza ljeta 2019: skice za zbirku priča* i *Kronika stagnacije: „Oslobođenje” i „Telegram” 2018–2019.*) podijeljena u dvanaest, odnosno sedamnaest manjih poglavlja. U ovom izdanju se pored novog predgovora nalaze i dva nova poglavlja: *Grad iznova izmišljen* i *„Velež” i vrijeme pomirenja*.

Knjiga *Libanon na Neretvi* govori o Mostaru, njegovim stanovnicima, historijskim traumama sa kojima su suočeni, nacionalizmima i mogućim načinima održivog budućeg života. Ova knjiga nije klasično historiografsko djelo, već predstavlja niz eseja, ili kratkih razmišljanja autora o samom gradu, a prije svega o onome što je grad proživio tokom rata devedesetih, što je u velikoj mjeri odredilo njegov savremeni život i pretvorilo ga u svojevrsni hercegovački *Libanon*. Upravo iz posebnog karaktera ove knjige proizilazi i naglašen lični doživljaj autora, koji nije hladni posmatrač svih dešavanja, već neko ko emotivno doživljava prob-

¹ Vukadin NIŠAVIĆ (1996) – osnovnu školu i gimnaziju završio je u Beranama. Diplomirao je 2019. godine na Studijskom programu Istorija na Filozofskom fakultetu u Nikšiću, a na istom studijskom programu je i magistrirao 2024. godine. Radi kao kustos u Narodnom muzeju Crne Gore. Učesnik je više ljetnjih škola predavanja i seminara. Tokom 2020. bio je stipendista Međunarodne parlamentarne stipendije (IPS) u Berlinu.

leme Mostara. Na taj način čitalac pored analiza društveno-političkih i kulturnih fenomena grada prati i autorovu dramu prihvatanja Mostara onakvog kakav je on danas, sa jasnom sviješću o potrebi da se nešto učini kako bi život u njemu bio bolji za sve. Ovakav stav nemoguće je razumjeti ukoliko se ne zna da je Dragan Markovina rođen u Mostaru 1981. godine i da je kao dječak proživio početak sukoba devedesetih. Ubrzo se preselio u Split, da bi u kasnijim godinama rijetko posjećivao rodni grad, razočaran onim u šta se Mostar pretvorio nakon rata. Ipak, kako je u jednom trenutku grad profunkcionisao, sprovođenjem lokalnih izbora, tako se mijenjao i njegov odnos prema Mostaru. Danas Markovina konstatuje da se Mostar pomjerio sa mrtve tačke, iz stanja zamrznutog konflikta, kao i da je koliko-toliko počeo normalno funkcionisati.

U prvih šezdesetak strana autor analizira stanje u Mostaru danas, pri čemu prepoznaje četiri različita Mostara – jugoslovenski, srpski, bošnjački i hrvatski. U pitanju su ne samo četiri različita sjećanja i tumačenja prošlih događaja o istom gradu već i četiri različite vizije budućnosti Mostara. Markovina jedino u jugoslovenskoj viziji grada, pod kojom on podrazumijeva Mostar u vrijeme samoupravnog socijalizma, nalazi prosvjetiteljsku snagu. Jugoslovenski Mostar, kojem autor ne krije svoju pripadnost, predstavlja *modernistički eksces*, koji je omogućio gradu da živi potpuno drugačije od onoga što Mostar proživljava danas, rastrzan nacionalističkim viđenjima grada, čija problematičnost se nalazi u ideji da grad treba učiniti homogenim i po mjerilima jedne nacije. Upravo tome je Mostar svjedočio devedesetih godina 20. vijeka, kada su srpski, hrvatski i bošnjački nacionalizmi vodili borbu da grad učine podobnim njihovim vizijama, što je dovelo do zločina, nasilja i protjerivanja neistimišljenika i inoplemenika. Jedna od karakteristika nacionalističkih koncepcija Mostara jeste iracionalnost, što se ogledalo, na primjer, u težnji da izrazito višencionalnu strukturu grada, u kojoj je prije 1993. godine bilo 34% Hrvata, 35% Bošnjaka, 19% Srba i oko 10% Jugoslovena, pretvore u grad prijatan za život samo jedne nacije. Zato Markovina i ističe jugoslovenski Mostar ne samo kao primjer suživota svih nacija u gradu već i kao glavnog neprijatelja *nacionalističkih Mostara*, kojima je socijalističko nasljeđe upravo najveći trn u oku, pošto je potvrđivalo koncepciju da je zajednički život u gradu različitih nacija moguć.

Markovina se ne zaustavlja samo na analizi prošlih događaja, već daje i konkretne prijedloge koji bi mogli pomoći gradu da *krene dalje*. Jedan od takvih prijedloga vezan je za izgradnju muzeja sjećanja, koji bi bio podijeljen na četiri dijela u kome bi svaka zajednica imala slobodu prikazati sopstveno viđenje prošlosti grada. Zamisao autora sastoji se u ideji da bi različite verzije prošlosti grada postavljene jedna pored druge, pod istim krovom, morale stupiti u međusobnu interakciju i dijalog, što bi vodilo upoznavanju i razumijevanju onog drugog. Uz to, posjetioци muzeja došavši u dodir sa četiri različite priče o prošlosti istog grada mogu sami izvesti zaključak koji im se bude učinio najispravnijim. Autor ipak prepoznaje i određeni minimum saglasnosti koji je nužan da bi se zajednička budućnost mogla graditi, a ona se između ostalog sastoji od vrijednosti antifašizma, kao i iskrenog suočavanja sa zločinima počinjenim u ratu devedesetih.

Od poglavlja *Melankolija poraza ljeta 2019: skice za zbirku priča* koje je dalje podijeljeno na dvanaest poglavlja, kao i sljedeće *Kronika stagnacije: „Oslobođenje” i „Telegram” 2018–2019*. koje je podijeljeno na sedamnaest poglavlja knjiga postaje nekoherentna. U ovim poglavljima se mogu naći autorova razmišljanja o simboličnim datumima vezanim za grad, ličnim poznanstvima, stripovima, starom i novom mostu, Veležu i dr. Iako se relevantnost zapažanja u tim poglavljima ne dovodi u pitanje, ostaje nejasno zašto ona nijesu grupisana i učinjena kompaktnijim. Na primjer, nejasno je zašto sve priče o *Veležu* ne stoje jedna pored druge ili objedinjene u jedno veliko poglavlje. Slično je i sa pričom o konkurisanju Mostara za evropsku kulturnu prijestonicu, o čemu govori poglavlje *Je li doista sve premostivo i može li Mostar postati Europska prijestolnica kulture 2024?* da bi nakon sedam poglavlja uslijedilo ono sa naslovom *Zašto Mostar nije uspio postati Europska prijestolnica kulture?* Možemo primijetiti da bi smislenije bilo da se ova dva poglavlja nalaze jedno pored drugog. Pored toga ono što se može uočiti jesu i ponavljanja pojedinih djelova, tako da se na više mjesta može čitati o partizanskom groblju i Bogdanovićevom opisu gradnje (strane 42, 72–73, i 123), nacionalnoj strukturi grada (strane 28. i 39) i fudbalskom klubu *Velež* (strane 43, 101–102 i 112–113).

Na kraju možemo zaključiti da knjiga Dragana Markovina pruža zanimljivu analizu kompleksne prošlosti Mostara. Autorova promišljanja obojena su ličnim doživljajem, ali to ne umanjuje vrijednost i utemeljenost sudova koje on iznosi u ovoj knjizi. Markovina se ne zadržava samo na postavljanju dijagnoza i analiziranju trauma iz prošlosti jednog društva, već nudi i konkretne ideje kako učiniti jednu podijeljenu zajednicu funkcionalnom. Najveća vrijednost ove knjige predstavlja to što autor demonstrira sposobnost istorije da ne bude samo promišljanje djelovanja ljudi u prošlosti, nego i da na osnovu svojih naučno utemeljenih rezultata nudi rješenja i za sadašnjost.